

4.1 Analyse av atferd

Analyse av atferd er vesentlig for å "finne ut hvorfor vi gjør det vi gjør". Ved analyse av atferd undersøker en i hvilke sammenhenger ulike typer atferd forekommer. Det er blant annet vesentlig å finne ut hva som skjer i forkant og hva som skjer i etterkant av atferden vi analyserer. En slik analyse ser på funksjonelle forhold ved atferden.

Funksjonelle analyser er kjernen i anvendt atferdsanalyse. Gjennom funksjonelle analyser kartlegger en atferdens sammenheng med omgivelsene før en setter i verk tiltak basert på analysene (Hanley et al. 2003).

Funksjonell analyse klassifiserer atferd med hensyn på responsfunksjoner og analyserer atferdens miljø i form av stimulusfunksjoner. Funksjon refererer til den effekten som produseres av enten atferden eller av en hendelse i omgivelsene. Funksjonell analyse omfatter en rekke vurderingsmetoder eller teknikker, og innebærer innsamling av data som gjør det mulig å trekke slutninger om årsaker til atferd (Iwata et al. 2000).

Funksjonelle analyser er en samlebetegnelse for metoder som identifiserer funksjonelle karakteristika ved atferd (Iwata et al. 1994). De deles gjerne inn i tre undergrupper: indirekte analyser, deskriptive analyser og eksperimentelle funksjonelle analyser.

Indirekte analyser er analyser hvor datainnsamlingen gjøres uten direkte observasjon av personen eller eksperimentell påvirkning av atferd. Ved denne formen for analyse innhentes informasjon gjerne gjennom intervjuer med målpersonen og/eller nærpersoner. Denne analyseformen benyttes ofte når det ikke er mulig å observere den det gjelder i de aktuelle situasjonene. Et eksempel kan være når en skal analysere hvorfor en 16-åring røyker hasj. Gjennom analyser basert på intervjuer er det imidlertid mulig å kartlegge hvilke situasjoner atferden forekommer i, hvilke triggere som er med på å utløse atferden, hvilke kortsiktige og langsiktige konsekvenser atferden har, og så videre.

Deskriptive analyser baseres på observasjon og registrering av atferd hos den det gjelder, og gjøres vanligvis i naturlige omgivelser. Hendelser forut for atferd og konsekvenser av atferd beskrives, og arrangeres slik at funksjonelle relasjoner mellom atferd og omgivelser kan identifiseres (Holden 2008, Iwata et al. 2000). Denne

analyseformen benyttes når det er mulig å observere hele hendelsesforløpet. Eksempelvis kan en observere en femåring som ofte slår andre barn i barnehagen. Personalet kan registrere hva som skjer i forkant av slåingen, og hva som skjer i etterkant. Etter flere slike registreringer er det mulig å analysere hva som utløser atferden, og hvilke konsekvenser som bidrar til å opprettholde den.

Eksperimentelle analyser viser til at miljøbetingelser endres gjentatte ganger - systematisk og i tilfeldig rekkefølge -, og hvor en undersøker hvordan personens atferd reagerer på ulike typer miljøstimuleringer (Løkke 2008, Sturmey et al. 2007). Endring av hendelser forut for atferd og konsekvenser av atferd beskrives, og arrangeres slik at funksjonelle relasjoner mellom atferd og dens omgivelser kan identifiseres (Holden 2008, Iwata et al. 2000). Denne typen analyser benyttes under eksperimentelle studier.

Det er flere fordeler med å bruke funksjonell analyse sammenlignet med andre tradisjonelle vurderingsformer. For det første er atferdsobservasjon mer pålitelig enn tradisjonelle selvrapporteringsmetoder. Direkte observasjoner av atferden i dens vanlige omgivelser lar observatøren observere både foranledningen til og konsekvensen av en atferd. Derneft gir funksjonell analyse mulighet for utvikling av ulike intervensjoner rettet mot atferden, enten basert på kontroll av foranledninger eller gjennom manipulering av konsekvenser. For det tredje er funksjonell analyse svært nyttig for gjennomføring av intervensjoner som gis til små barn eller til personer med utviklingsforsinkelser, som ikke kan gi hensiktsmessige beskrivelser av egen atferd gjennom selvrapportering.

Ved gjennomføring av funksjonell analyse er følgende faktorer viktige:

- Målatferden må beskrives tydelig (gjerne beskrivelse av atferdstopografien)
- Fokus på atferdens funksjon/funksjonelle sammenheng ("hvorfør gjør en det en gjør")
- Forholde seg til observerbar atferd (eventuelle tolkninger gjøres på et senere tidspunkt)

- Identifisere om atferden forekommer i spesielle situasjoner, eller om det er spesielle forhold ved målpersonen
- Identifisere hvilke stimuli som er utløsende for personens respons
- Identifisere hvilke konsekvenser som følger av responsen
- Analyser med tanke på å finne mønster/sammenhenger

Irene er en ungdom som bor på en barnevernsinstitusjon. Personalet har erfart at Irene ofte blir sint når de gir henne beskjeder. De ønsker nå å analysere hva som skjer i situasjonene hvor beskjeder blir formidlet. Analysen viser at Irenes sinneutbrudd kom i de tilfellene hvor beskjedene ble formidlet mens hun satt ved PC-en.

Nedenfor ser vi et enkelt eksempel på en funksjonell analyse.

Situasjon	Foranledning	Respons/atferd	Konsekvens
Irene sitter ved PC-en	"Kom og spis middag"	"Ikke faen"	Får beskjed om å gå inn på rommet
Irene sitter i stua og prater	"Kom og spis middag"	Går til kjøkkenet	"Flott du kom"
Irene spiller på PC-spill	"Du må rydde klærne fra stuegulvet"	Løper inn på rommet	
Irene og Lars sitter ved PC-en	"Nå skal alle ut en tur"	Kaster et glass i gulvet	Blir ført ut av en voksen
Irene og Trude snakker i stua	"Nå skal vi gå ut"	Rister på hodet og går ut	

Informasjon som en får på bakgrunn av funksjonelle analyser, kan være vesentlig for å iverksette tiltak. I dette eksempelet kan et enkelt tiltak, som for eksempel å forberede Irene på at aktiviteten ved PC-en må avsluttes, litt før den må avsluttes, være

Fra: Isaksen, J. og Karlsen, A. (2013) Innføring i Atferdsanalyse. Oslo: Universitetsforlaget.

virkningsfullt. Et slikt tiltak ville neppe blitt vurdert uten at informasjonen fra analysen var tilgjengelig.